

TIMO ÄIMÄSEN KOULUMUISTELOT

Timo Äimänen tuli kouluun 1936 yksitoistavuotiaana. Hän oli kandedsanlapsisen perheen kuopus. Osallistuttuaan sotaan Karjalan kannaksella ja Lapissa, meni hän postin palvelukseen. Eläkkeelle hän pääsi v. 1988 Lounais-Suomen postipiirin johtajan virasta ja asui sen jälkeen Harjavallassa. Kouluajoistaan hän kertoi seuraavaa:

Vanhempani päättivät lähettää minut oppikouluun, kun kansakoulu näytti menevän mukavasti. Opintielle olivat ennen minua päässeet Toini, Lahja sekä Rauha, joista Toini oli suorittanut kauppakoulun, Lahjasta tullut ylioppilas ja Rauhan opintie päättynyt sairauden vuoksi kesken lähes alkuunsa. Veikko pääsi ammattikouluun Poriin. Porin suomalainen yhteislyseo (PSYL) oli aloittanut toimintansa 1.9.1926, jolloin Lahja-sisareni oli mennyt sen ensimmäiselle luokalle. Rauha-sisko meni kouluun vuotta myöhemmin.

Maalaispoikana tuskin olin käynyt kaupungissa enkä tietänyt mitään tulevasta opinahjostani. Koulu, joka oli saanut uuden ja upean koulutalon 1935, sijaitsi kaupungin laidalla Cygnaeus-koulun vieressä. Rautatieasemalta sinne oli matkaa kilometrin verran, ensin pitkin radan vartta ja sitten Itsenäisyydenkatua perille. Nykyinen asema rakennettiin sitten koulun takana olevan aukean taakse. Koulu oli komea, valkoinen kivirakennus, jonka pyöreässä torniosassa oli portaat ylempiin kerroksiin. Luokat olivat molemmin puolin käytäviä. Avaraa pihaa käytettiin palloleikkeihin ja oleskeluun välitunneille. Lahja-sisareni oli mennyt sen ensimmäiselle luokalle. Rauha-sisko meni kouluun vuotta myöhemmin.

Maalaispoikana tuskin olin käynyt kaupungissa enkä tietänyt mitään tulevasta opinahjostani. Koulu, joka oli saanut uuden ja upean koulutalon 1935, sijaitsi kaupungin laidalla Cygnaeus-koulun vieressä. Rautatieasemalta sinne oli matkaa kilometrin verran, ensin pitkin radan vartta ja sitten Itsenäisyydenkatua perille. Nykyinen asema rakennettiin sitten koulun takana olevan aukean taakse. Koulu oli komea, valkoinen kivirakennus, jonka pyöreässä torniosassa oli portaat ylempiin kerroksiin. Luokat olivat molemmin puolin käytäviä. Avaraa pihaa käytettiin palloleikkeihin ja oleskeluun välitunneille.

Sain asua sisarieni luona Järnefeltinkadulla. Kävin joka pyhä kotona Arvo Leppäsen linja-autolla, jonka kyljessä luki: Kouvatsa – Kiikoinen – Kullaa – Pori. Kodin ikkunasta näki kauas Virran ahteelle kilometrin päähän. Sen ansiosta ei koskaan tarvinnut pakkasellakaan mennä ulos odottelemaan autoa, jonka valot näkyivät jo kaukaa. Liikkeelle lähdettiin aamuvarkaisella kello kuusi ja herätä piti jo viiden maissa. Joskus mentiin seka-autolla, jossa oli kymmenkunta istumapaikkaa ja iso ja avara tavaralava. Tämä auto lähti jo kello viideltä, mutta teki matkaa paljon hitaammin, koska lastasi matkan varrelta torille menevää tavaraa.

Siinä tuli mukaan lihakauppiaita lehmän- ja sianruhoineen ja muine maalaistuotteineen. Lastaus saattoi joskus kestää puolenkin tuntia. Reitti kulki Lievikosken ja Piilijoen kautta Kiikoisiin, sieltä Lavian Riuttalan ahteelle ja Kullalle sekä lopuksi Paluksen ja Ruosniemen kautta Poriin. Toinen reitti kulki Jylhänmaan vastavalmistunutta luotisuoraa tietä Ahmaukseen. Alkuvuosina kerättiin linja-autoltakin siltamaksu Kokemäenjoen ylittävältä Porin sillalla. Siinä seisoskeli aina joku mies tai poika nahkalaukkunsa kanssa rahastamassa. Joskus jouduttiin odottelemaan sillan avautumista, kun kansi oli nostettu jonkin laivan tai proomun läpiajoa varten.

Kyytimaksu taisi aikuisilta olla alkuaikoina 8 mk, mutta minä pääsin puolella hinnalla vielä pitkään vielä senkin jälkeen kun olin täyttänyt 12 vuotta. Olinhan yhä varsin pienikokoinen. Oli lyhyestä varrestakin siis jotain hyötyä. Toisaalta oli siitä murhettakin sitten vähän vanhempana, kun ei tahtonut millään päästä katsomaan lapsilta kiellettyjä elokuvia.

Järnefeltinkadulta muutettiin poliisi Turen taloon Ekinkatu 2. Talo oli rautatien lähellä ja kun oikaisi "paanan" poikki, oli koulumatka varsin lyhyt. Naapurissa asuvalla perheellä oli pieni poika, joka valvotti itkullaan äitiään ja meitäkin yökaudet. "Mikä sinun on", kuului tavan takaa seinän läpi. Lapsen korvia kai särki.

Seuraavaksi muutimme kaupungin puolelle rataa Katariinankatu 25:een. Asunto oli piharakennuksessa ja siinä oli huone ja keittiö. Samassa rakennuksessa oli jäätelötehdas, mistä sai markalla lasillisen jäätelöä. Lahja ja Toini kävivät töissä eivätkä laittaneet kotona ruokaa. Siksi kävin syömässä eri paikoissa. Halli-kahvila oli suhteellisen edullinen ruokapaikka ja joskus kävin myös Musta-Karhussa Isolinnankadun kirkonpuoleisessa päässä. Lähellä oli linja-autoasema. Katariinankadun toisessa päässä oli ruokala, joka kävi tutuksi, koska sieltä sai halvalla mahansa täyteen. Aterian hinta oli siinä markan kieppeissä.

Jälleen kerran muutettiin. Nyt osoitteeksi tuli Varvinkatu 25. Talon omisti Arvela ja se sijaitsi viidennessä osassa, josta myös oli lyhyehkö matka kouluun.

Kotoa sain vuokra- ja ruokarahaa. Rahasta oli usein puute, sillä myös oppikirjat ja muut

koulutarvikkeet oli itse hankittava. Sisarten vanhentuneista oppikirjoista ei paljonkaan ollut apua. Siksi oli tavallista, että kotiin kirjoittaessani aina pyysin rahaa lisää. Kekseliäisyyttäkin tällöin tarvittiin, kun vanhemmat itsekkin kovassa rahapulassaan kysyivät: "joko taas". Sen vuoksi eräsikin kirjeeni alkoi: "Kaunis isä

Onneksi koulumme oli "Vellilä". Toisin sanoen siellä tarjottiin joka koulupäivä lämmintä velliiä, puuroa tai keittoa maidon ja voileivän kanssa. Hintaa oli edullinen, ja tämän aterian turvin usein elelin kaikki viikonpäivät. Tosin en tätä etua täysin ymmärtänyt, koska kerrankin kirjoitin kirjeessä, kuten edellä olen kertonut "Tänään oli taas sitä iankaikkisen iankaikkisen iankaikkista – ruispuuroa".

Oppikoulussa opetettiin kohteliaisuutta kuten kansakoulussakin jo oli tehty. Mutta kun Kouvatsalla kohtasin entisen opettajani Emil Vuosion, en nostanut hänelle lakkia, koska hänkään ei koskaan lakkiaan nostanut vastaukseksi. Heti hän tästä kuitenkin minulle huomautti.

Vanhempani koettivat vaatetta minua parhaansa mukaan. Silti tunsin itseni vähän orvoksi, kun muilla pojilla oli paljon paremmat vaatteet kuin minulla. Erikoisen selvästi muistan kadehtineeni Leo Riihimäkeä pitkin hyvin prässättyine housuineen ja kravatteineen. Kemian tunnilla läikäytin rikkihappoa Aino Rantasen hameelle ja pelästyin kauheasti, että hameeseen tulee reikä. Niin olisi käynytkin, ellei opettaja olisi kiirehtinyt hätään ja laittanut kankaalle jotain vastamyrrykyä.

Pikakirjoitus oli vapaaehtoinen aine, mutta jos ilmoittautui mukaan, ei tunnilta saanut jäädä pois. Apajalanden Matti oli hammaslääkärin poika. Kun häntä ei huvittanut osallistua opetukseen, tuli hän luokkaan käsi vahvassa siteessä ja sprille haisten. Oli ottanut äitinsä varastosta vähän rekvisiittaa. Matti parka jäi monta kertaa luokallensa.

Rippikoulun kävin uskonnonopettaja Kustaa Nestori Teräsmaan johdolla. Koulu kesti kahdeksan tuntia. Lähes kaikilla meillä oli käteen mahtuva pienikokoinen katekismus, jonka voi piilottaa lihavenlaisen papin vatsan alle, kun hän nojasi pulpettiin, ja siitä lukea vastauksia. Ripille pääsin Porin kirkossa.

Pidin suullisesta esittämisestä ja taisin jotenkuten osata pitää esitelmiä. Koulun juhlissa luokanvalvoja Milja Vinnari pani minut lukemaan kertomuksen linnunpojasta. Se alkoi: "Kigukee oli pieni linnunpoikanen". Teksti oli painettuna eräässä aikakauslehdessä, jota pidin kädessäni sitä välillä aina vilkaisten, kun muisti petti. Kaikki meni hyvin pienen pojan esiintyessä koko koulun edessä. Riihimäen Leokin luuli, että olin vilkaissut lehteä vain esitykseni tehostuskeinona!

Toivasen laulutunneilla ei pojille laulu maittanut. Opettaja uhkaili panevansa meidät seinää vasten: "Lutikoita saatte etsiä seiniltä". Minä taisin kuitenkin yrittää laulaa, sillä muutoin ei ole selitettävissä todistukseen ilmaantunut laulunumero yhdeksän. Volmari Teräskallio taas "uhkaili" ripustavansa läksynsä laiminlyöneet roikkumaan kattolampusta. Volmari opetti suomea ja oli tasainen ja mukava opettaja.

Hietikon Eero oli aina naurussa suin, mistä seurasi, että tunnilla oli jatkuvasti kova hälinä.

Joskus Eerokin kuitenkin suuttui, tuli kasvoiltaan aivan punaiseksi, löi nyrkin pöytään niin että pläjähti sekä karjaisi kauheasti. Sitten oltiin hiljaa vähän aikaa. Eero opetti maantietoa ja kasvioppia. Kasveja jouduttiin keräämään, mutta minulle tuo homma ei tuntunut sopivan. Vain muutaman kasvin keräsin itse. Loput sain "lainaksi" Lahjan herbariosta. Kävi kuitenkin niin, että Eero vaati keräämään myös kasvien muoto-oppiin liittyviä lehtiä, kukintoja jne. Kun Lahja ei sellaisia ollut keräänyt, sain minä kasviopin numeroksi tentissä kuutosen. Lahjan syy!

Kolmannella luokalla oli menossa äidinkielen tunti. Luokan lyhin poikaoppilas – minä – nousin pulpetistani, suuntasin askeleena kohti kateederia, silmäilin hiukan hermostuneesti luokkaa ja opettajaa ja aloitin esitelmäni. Esitelmä, jonka jokainen oppilas vuorollaan joutui pitämään, sai olla aiheeltaan vapaavalintainen. Moni puhui kesälomastaan kuten Aarnion Antti, joka oli ollut autopostiljoonina Porin Vaasan linjan postiautossa. Toiset kertoivat kotikaupungistaan, retkistään ja museoista. Mutta kun minä aloitin esitelmäni "Pikku havaintoja postiluukun takaa", kuului luokasta kohahdus. Pisamanaamainen Riihimäen Leokin nosti päätään pulpetinkannelta, missä se esitelmien ajan tavallisesti lepäili. Jopa Rantamon Urpokin heristi korviaan, vaikka hänen mielenkiintonsa usein suuntautuikin tyttöjen hännämiseen ja pieneen kiusantekoon.

Olin osannut vetää oikeasta narusta aihetta valitessani. Kaikki tavallisesta poikkeava oli arvostelijoista kiinnostavaa. Kun alkukankeus oli voitettu ja julkisen esiintymisen aiheuttama puna poskipäältä laskenut, päästelin juttuani sujuvasti ilman konsepteja. Tämä oli helppoa, sillä oli koonnut esitelmäni ainekset tositapahtumista, eikä kirjoittaminen sen paremmin kuin esittäminenkään ollut koskaan tuottanut minulle vaikeuksia. Hiukan nauratti, kun kuulijat eivät voineet tietää, kuka oli postimestari, jonka apulaisena olemisesta kertoilin. Olisikin ollut uskaliaasta kuvata tätä esimiestä hiukan vanhanaikaiseksi ja omiin tapoihinsa piintyneeksi tottumustensa orjaksi, koska olin hänen oma poikansa.

Joka tapauksessa kaikki sujui kommelluksitta. Kuulijoita hymyilytti kovasti tullessa siihen kohtaan, missä postimestari on vähällä polttaa viiksensä imeskellensä piipunnysäänsä, jonka varsi ties monennenko kerran oli mennyt hukkaan. Kuulijat saattoivat ikään kuin sielunsa silmillä nähdä, miten pöydän takana istui harmaapartainen, arvokkaannäköinen virkamies, tuprutteli nysästänsä sankkoja savupilviä ilmoille niin, ettei polttajaa pilven takaa paljon näkynyt, ja kun äkkiä kuului kiukkuinen murahdus, jota seurasi äkkinäinen kädenliike ja piippu lensi kauas lattialle. Piipun varsi oli polttanut kämmentä.

Olin päättänyt saada esitelmästäni hyvän arvosanan. Siksi oli riskeerattava vieläkin enemmän ja alkaa käyttää niin väkevää kieltä, jollaiseen koulun seinien sisällä tuohon aikaan ei ollut totuttu: "Kerran saapui postiin muuan jyrkätekoinen työmies noutamaan sanomalehteään. Jostain syystä tämä työväen lehti Uusi Aika ei ollutkaan saapunut, ja niin sai viaton virkailija syyt niskoilleen ärjäisyllä: Perkeleen porvari." Kirosojen käyttö koulussa ja vieläpä luokan edessä oli jotain sellaista, mihin tarvittiin uskallusta. Kun työmiehen sanat lausuttiin lisäksi oikein vakuuttavasti painottaen, heristi opettajakin korviaan ja nurkkapulpetissa istuva Leo ryhdistäytyi lopullisesti. Tavallisuudesta poikkeavaa oli myös se, että kolmasluokkalainen oli tahallaan tai tahtomattaan sivunnut

poliittista näkemystä aikana, jolloin raskaista sodista ei vielä ollut tietoaakaan eivätkä poliittiset intohimot vielä olleet ehtineet vaikuttaa suurestikaan tämän tason koululaisten ajatusmaailmaan.

Jännittyneenä ja katse suuntautuneena pulpetin pinnassa olevaan tahraan kuuntelin, mitä arvostelijaksi nimetyllä Aholan Veikolla esityksestä oli sanottavana ja johon arvosteluun opettajakin yhtyi: "Aihe oli mitä mielenkiintoisin ja sitä käsiteltiin menestyksellisesti ja sujuvasti". Tämä lämmitti suloisesta sydänalaa ja tuntui siltä kuin olisin saavuttanut erään elämäni suurista voitoista. Mutta kukaan ei voinut aavistaa, että jonakin päivänä postiluukun takaa tehdyt havainnot tulisivat olemaan osa elämäni — niin, ihan elämäntehtäväni.

Toinenkin esitelmäni on jäänyt mieleeni. Aihe oli jälleen vapaavalintainen. Löysin Lahja-siskon vanhoja koulupapereita kaivellessani hänen esitelmänsä, josta sain aiheen ja aineksia omaan tarinaani. Siitä tuli kauhukertomus. Olin muka isäni hoitamassa kauppaliikkeessä yksin yöllä. Aloin kuulla kaupan puolelta kolinaa. "Tunsin kohoavani istualleni ja hiki valui pitkin kaulaani". Aamulla selvisi, että kaupassa oli käynyt varkaita ja "kukapa tietää, mitä nuo varkaat olisivat tehneet minulle avuttomalle lapselle", päättyi esitelmäni.

Opettaja Volmari Teräskallio piti asiaesitelmistä. Kun lankoni Onni Rinne omisti puualaa käsittävää kirjallisuutta, mm. "Puu, sen käyttö ja jalostus", oli helppo sen pohjalta laatia kotiaine Suomen metsistä. Tosin kirjoittaessani risuaidoista, joita Suomessa oli tuhansia kilometrejä, tarkan luvun sain kirjasta, mutta erehdyin sikäli, että olisi pitänyt puhua riukuaidoista. Sen kyllä opettaja heti oikaisi. Kolmetoistavuotiasta pojannappulaa ei kuitenkaan vielä painanut huoli risuaidoista eikä juuri huomenestakaan. Vuosi ja luokka sitä mentiin eteenpäin.

Maantiedon tunnilla jokaisen tuli vuorollaan pitää esitelmä yhdestä Suomen kaupungista. Aakkosjärjestyksessä kun mentiin, eivät kaupungit riittäneet minulle asti, ja niin sain pitää esitykseni Suomen kauppaloista. Se oli helppoa, sillä lähdekirjallisuutta riitti. Hillevi Lahti, pienikokoinen tyttö, "Hillevi Hymyilevä", piti esitelmän Landesta suunnilleen näin: "Lahti on pieni kaupunki. Siellä on kolmetuhatta asukasta. Se sijaitsee Vesijärven rannalla". Eero totesi : "Olihan se vähän lyhyt".

Viidennellä tai kuudennella luokalla matikan opettaja Viljo Heinosella oli tapana pitää vain yhdet kokeet ennen välitodistuksia. Sain kerran kemian kokeista kympin ja saman todistukseeni. Mutta kun sain aritmetiikasta nelosen, tuli joulutodistukseen sama nelkka. "Kyllä se on nolo numero", harmitteli isä todistuksen nähdessään. Keväällä numero oli noussut vitoseksi ja ylioppilastodistuksessa kandeiksiksi. Hämmästykseni vasta yotodistuksesta havaitsin suorittaneeni pitkän matematiikan.

Sairastuin kuudennella luokalla ollessani tulirokkoon. Jouduin kulkutautisairaalaan peräti kuudeksi viikoksi, sillä tauti iski myös korvaan, johon tuli välikorvan tulehdus. Korva jouduttiin puhkaisemaan. Ei ollut silloin vielä penisilliiniä, joten kärsin rokkoni loppuun saakka. Hyvä puoli siinä oli, että samalla sain elinikäisen immuniteetin. Koulunkäyntiä poissaolo häiritsi suuresti, mutta vaikka en päässyt kevään tentteihin, siirrettiin minut hyvän välitodistukseni

ansiosta luokalta. Kun tulin kotiin Kauvatsalle, olivat polveni ja jalkani pitkästä makaamisesta aivan turrat ja heikot. En kyennyt ilman tukea nousemaan vähäisiäkään rappuja ylös.

Seuraavana kesänä saksan opettajani maisteri Aira Thölberg pyysi minut huvilalleen Karkkuun opettaakseen minulle saksaa siltä osin, minkä olin jäänyt muista jälkeen. Opetus jäi kuitenkin kesken, sillä hammastani alkoi särkeä enkä kehdannut sitä tunnustaa. Keksinkin jonkin tekosyyin ja lähdin kipin kapin kotiin ja siellä suoraan hammaslääkäri Suvannon luokse, joka veti kipeän hampaan suustani.

Jatkosodan venyessä vuosi vuodelta jäi yhä useampi pulpetti asevelvollisten kutsuntojen jälkeen tyhjäksi. Minun vuoroni tuli päästyäni seitsemännellä luokalta. Näin jäi viimeinen luokka suorittamatta ja penkinpainajaiset kokematta. Toivorikkaana otin koulukirjoja mukaani sotareissulle, mutta pian ne oli lähetettävä takaisin kotiin.

Lapin sodasta palattuani osallistuin lyseossa järjestelyille iltakurssille ja tentin samalla tarvittavat aineet. Ylioppilaaksi kirjoitin sotilasylioppilaskirjoituksissa, joista muistan sen, että tupakanpoltto oli sallittu. Saatuaani Työmies-askin langoltani sain vedellä pölliä kirjoitusten aikana. Valkoisen lakkini sain noutaa oman koulun rehtorilta Viljo Heinoselta kesällä 1945. Olimme molemmat niin kohteliaita, että kumartaessamme toisillemme päät kolahtivat yhteen. Nämä ovatkin lähes ainoat muistot ylioppilaaksi tulostani.